

AKROPOLITANEC

— ZA BOLJŠEGA ČLOVEKA IN BOLJŠI SVET —

UKRADENA POZORNOST

PAMETNO SUŽENJSTVO

ERATOSTEN – ČLOVEK, KI JE IZMERIL VELIKOST ZEMLJE

www.akropola.org

FILOZOFIJA

KULTURA

PROSTOVOLJSTVO

AKROPOLITANEC

NOVA AKROPOLA | kulturno društvo

www.akropola.org

OKTOBER 2024 | ŠT. 105

NASLOV

NOVA AKROPOLA | Ljubljana

Wolfova 8, 1000 Ljubljana

070 601 651, 059 78 02 11

NOVA AKROPOLA | Maribor

Tyrševa 7, 2000 Maribor

040 709 955

ODPIRALNI ČAS:

PON–ČET 18h–22h

IZDAJATELJ

NOVA AKROPOLA SLOVENIJA

akropolitanec@akropola.org

UREDNIŠTVO

Glavni urednik: Stjepan Palajsa

Urednik: Andrej Praček

Prevod: Barbara Krasnik, Sanja Vuković

Grafično oblikovanje: Nija Androjna

V TEJ ŠTEVILKI:

• PSIHOLOGIJA:
UKRADENA POZORNOST 6

• DRUŽBA
PAMETNO SUŽENJSTVO 10

• ZANIMIVOST
ERATOSTEN – ČLOVEK, KI JE
IZMÉRIL VELIKOST ZEMLJE 11

• ZGODBA
BRAHMA IN GOSENI 14

• HUMOR
ZACIMBE VSAKDANA 15

BESEDA UREDNIKA

KAJ NAS SOCIALNA OMREŽJA LAHKO NAUČIJO O MEHANIZMIH PSIHE?

Ni se težko prepuščati zunanjim vetrovom, da nas ti nosijo, kamor želijo. Ko pa želimo napredovati v izbrani smeri, je treba v to vložiti napor. Podobno enostavno je dopustiti, da naše misli krožijo kot odziv na notranje ali zunanje "vetrove", usmerjati jih v izbrano smer pa je zahtevno, predvsem v prisotnosti motečih vplivov.

Voljno udejanjanje tega, kar sami izberemo, je večkrat naporno, vendar je takšno delovanje odraz nas kot Bitij. Volja je namreč tesno povezana z našim bistvom. Le voljno življenje je Naše življenje ...

*

Po tem izhodišču nadaljujem z razmislekom o socialnih omrežjih – bogovih današnjega časa, na oltarjih katerih povprečen človek vsak dan daruje dve uri in pol svojega časa¹. To je skoraj deset odstotkov življenja! Morda je ironično, a desetina, ki jo je v skladu s Svetim pismom treba nameniti bogu, je ostala, le bog se je spremenil.

Kaj zasledujemo, ko odpremo Facebook, Instagram, Tik-tok ...? Ste se vprašali? Ne bi bilo slabo vedeti, zakaj zahajamo na družbena omrežja, če že toliko časa preživimo z razgibavanjem palca po ekranih. Verjetno ne bomo daleč od resnice, če trdimo, da si z obiskom teh spletnih mest želimo nekaj zanimivega. Odpremo aplikacijo in že smo v pričakovanju tega, kar nam bo ponujeno ... Vsebin ne izbiramo sami, temveč se prepustimo algoritmom aplikacij, da nam postrežejo s tem, kar so se naučili, da nas zanima.

Večinoma zatavamo na družbena omrežja v želji po sprostitvi ali zaradi rahlega občutka praznine in le redko zato, ker bi želeli poiskati konkretno informacijo. Naša uporaba največkrat ni ciljno usmerjena, nasprotno, družbena omrežja obiščemo brez zavestne osredotočenosti, odprti, da nam zavest zapolni personificirana ponudba.

Rekli bomo, da je koristno, in da prejemamo zanimive vsebine. Res je, saj nam naučeni algoritmi ponujajo to, kar je že del našega področja interesa. Po drugi strani pa nas ohranjajo v istem balončku nagnjenj. Slednje je zaskrbljujoče, saj nas ravno to ovira, da bi izstopili in spoznali kaj novega.

Iz balončka je sicer možno uiti, in to tako, da – voljno in zavestno – vnašamo nove interesne vsebine in predvsem, da se – voljno in zavestno – ne zadržujemo na starih, čeprav nas tja vleče. Če bomo dovolj vztrajni, se bomo prebili iz balončka, a najverjetneje vstopili v novega.

Ta dinamika socialnih omrežij me močno spominja na delovanje naše psihe. Na začetku z našim delovanjem ustvarimo psihično okolje – nekakšen notranji avtomatizem, ki bo našo zavest ohranjal ujeta v sebi, če naša volja zaspi.

In to se tudi zgodi. Volja spi. Čas neizprosno mineva, mi pa obtičimo v starih vzorcih razmišljanja, čustvovanja in obnašanja. Življenje se zdi dinamično – jočemo, se veselimo, se trudimo, jezimo, ... resnični jaz pa, ne glede na vse, spi ...

Četudi si zaželim naprej, nas stari interesi vedno znova vračajo k delovanju v skladu z njimi, saj so nezavedni mehanizmi trdovratni.

Naš Jaz se izraža skozi psihično in fizično telo. Čeprav med njima obstaja podobnost v odzivih, ostanimo osredotočeni na psihični prenosnik. Psihični ustroj nas s svojo mehansko inteligenco podpira, nam daje to, kar misli, da potrebujemo, prav tako kot to počnejo algoritmi prej omenjenih aplikacij. Kaj je to, kar "potrebujemo", pa smo ga sami naučili. In, kot je že pred dvema tisočletjema razložil indijski filozof Patanjali, iz naše podzavesti vznikajo stare ideje, ki vedno znova vstopajo v ospredje in ustvarjajo vrtnice, ki začnejo srkati našo zavest.

Pomembno je, da se zavedamo tega procesa in dejstva, da ne moremo do novih psihičnih stanj, če ne zapustimo starih. Stara oziroma obstoječa nagnjenja so tukaj, so močna, ker smo jih "dobro nahranili". To pomeni, da ne bomo naredili niti enega koraka naprej, če pred tem ne bomo premagali tistega, kar smo sami ustvarili ...

Kot rečeno, je resnični Jaz povezan z voljo. Le voljna pozornost je pozornost, ki je lastna temu Jazu. Vse ostalo so slike, ki se "samodejno" iz podzavesti projektirajo na platno naše zavesti. In če ne vključujemo napora volje, če ni prisotne te moči našega resničnega bitja, ne moremo doživeti dejanskega napredka. Stari avtomatizmi psihe pa še naprej vrtijo svoje kolesje ...

Vendar je tudi ta psihični balonček možno prebiti. A le če se zbudimo, le če s pomočjo volje zbudimo svojo zavest ter začnemo ciljno delovati. Tako lahko z vloženim naporom osredotočenja, z ostrino naše pozornosti, prebijemo močne sile trenutnega psihičnega mehurčka.

Koliko podobnosti lahko najdemo med delovanjem psihe in socialnih omrežij. Morda zato, ker človekov biološki ustroj in ustroj njegovih tehničnih pripomočkov uporabljata isto logiko.

Videti je, da človek v svoji ustvarjalnosti udejanja to, kar so arhitekti narave že zdavnaj ustvarili. Primer z algoritmi socialnih omrežij je le en od številnih.

Morda nam tehnološki razvoj celo približa razumevanje mehanizmov naše psihe in nam pomaga, da jih ozavestimo. In če jih ozavestimo, bomo tudi vedeli, kako jih nadzirati in optimizirati.

*

Naša psiha je sredstvo izražanja našega pravega Jaza. Je "tuzemska", na nek način konkretna in zato jo opredeljuje določena vztrajnost oziroma inertnost. Je učljiva in spremenljiva. Za vsako našo odločitvijo se mora sprožiti veriga psiholoških procesov in transformacij, ki se morajo odviti v prostoru in času. Zato pri spremembah nismo tako agilni, kot bi želeli. Bliskoviti preskoki in nenadne spremembe stanj zaradi narave naše psihe niso možni.

Popolne agilnosti, absolutne nepogojenosti oziroma svobode "utelešeni" ne moremo doseči, ker ima materija svoje zakone, naše osebnosti (ki jih sestavljata telo in psiha) pa svoj odzivni čas. A to še ne pomeni, da naše odzivnosti ne moremo znatno izboljšati.

Lahko poskušamo doseči, da inercija ni prekomerna, tako da ne dopustimo, da nas mehanizmi vsakokrat znova vlečejo nazaj. To v praksi pomeni, da se moramo potruditi, da bo vse pogostejše volja tista, ki določa, kaj naj bo v naši zavesti in kaj vanjo nima vstopa. Tako bomo povečali lastno učinkovitost in živeli po svojih lastnih odločitvah.

Ne izogibajmo se naporu, saj njegova navzočnost pomeni, da smo mi tisti, ki premikamo "materijo" in ne obratno.

Andrej Praček, urednik

¹ Ta podatek izhaja iz študije Global Web Index, ki je anketirala več kot pol milijona ljudi. <https://www.gwi.com/reports/social>

VODNIK SKOZI TIBETANSKO IN EGIPČANSKO KNJIGO MRTVIH

28. oktober in 4. november od 18. do 20.30 ure
Wolfova 8, Ljubljana

TEČAJ PRAKTIČNE FILOZOFIJE

TEČAJ PRAKTIČNE FILOZOFIJE

6. november ob 19. uri – Wolfova 8, Ljubljana
20. januar ob 18.00 uri – Tyrševa 7, Maribor

TEČAJ PRAKTIČNE FILOZOFIJE

KAKO NAREDITI FILOZOFIJO UPORABNO TUKAJ IN ZDAJ?

Z neprestano in zavestno uporabo filozofskih načel. Filozofija ni le skupek abstraktnih idej; je močno orodje za preoblikovanje našega vsakdanjega življenja, naših odnosov in našega pogleda na svet.

ZAČNIMO S SAMOREFLEKSIJO.

Vzemimo si čas, da se zazremo vase, da izprašamo svoja prepričanja, vrednote in obnašanje. To je začetek spoznavanja samega sebe, zavest o samemu sebi pa je prvi korak k pozitivnim spremembam.

NATO RAZVIJAJMO VRLINE.

Pogum, velikodušnost, iskrenost, sočutje – to so univerzalne vrednote, ki presegajo različne kulture in časovna obdobja. Vadimo te vrline na vseh področjih svojega življenja, od vsakdanjih odnosov do najpomembnejših odločitev.

POLEG TEGA, IŠČIMO ZNANJE.

Filozofija nam ponuja v raziskovanje bogastvo modrosti. Berimo, preučujemo, sprašujemo ... A ne pozabimo: znanje ima vrednost le, če je uporabljeno. Pretočimo filozofske nauke v oprijemljiva dejanja.

DELOVANJE JE KLJUČNI DEJAVNIK.

Ni dovolj razmišljati; spomnimo se, da filozofija ni le intelektualna, temveč tudi praktična in izkustvena. Ne gre samo za poznavanje idej, ampak tudi za življenje v skladu z njimi. Z vsakodnevno uporabo postanemo filozofi, ki iščemo modrost v vsakem trenutku in vsaki izkušnji.

In zato – poskušajmo živeti filozofijo tukaj in zdaj! Udejanjimo njene nauke v vsakdanjem življenju, spreminjajmo sebe in svet okoli sebe na bolje.

Tečaj praktične filozofije zajema najpomembnejša učenja tradicionalnih filozofskih šol Vzhoda in Zahoda, ki so bila namenjena vseživljenjskemu oblikovanju človeka.

TEME PREDAVANJ:

- PRAKTIČNA FILOZOFIJA
- VIDNA IN NEVIDNA NARAVA
- NOTRANJI BOJ (DUHOVNOST INDIJE)
- VLOGA BOLEČINE (ETIKA BUDIZMA)
- NOTRANJI DIALOG (MISTIKA TIBETA)
- ČLOVEK KOT DRUŽBENO BITJE (KONFUCIJ)
- UMETNOST ŽIVLJENJA V DRUŽBI
- IDEALNA DRŽAVA (PLATON)
- UMETNOST ZLATE SREDINE (ARISTOTEL)

TERMINI ZAČETKOV TEČAJEV:

(TEČAJ SE ODVIJA ENKRAT TEDENSKO OB ISTEM TERMINU, V TRAJANJU DVEH ŠOLSКИH UR)

LJUBLJANA:

- 6. 11. 2024, OB 19. URI
- 21. 1. 2025, OB 18. URI

MARIBOR:

- 20. 1. 2025, OB 18. URI

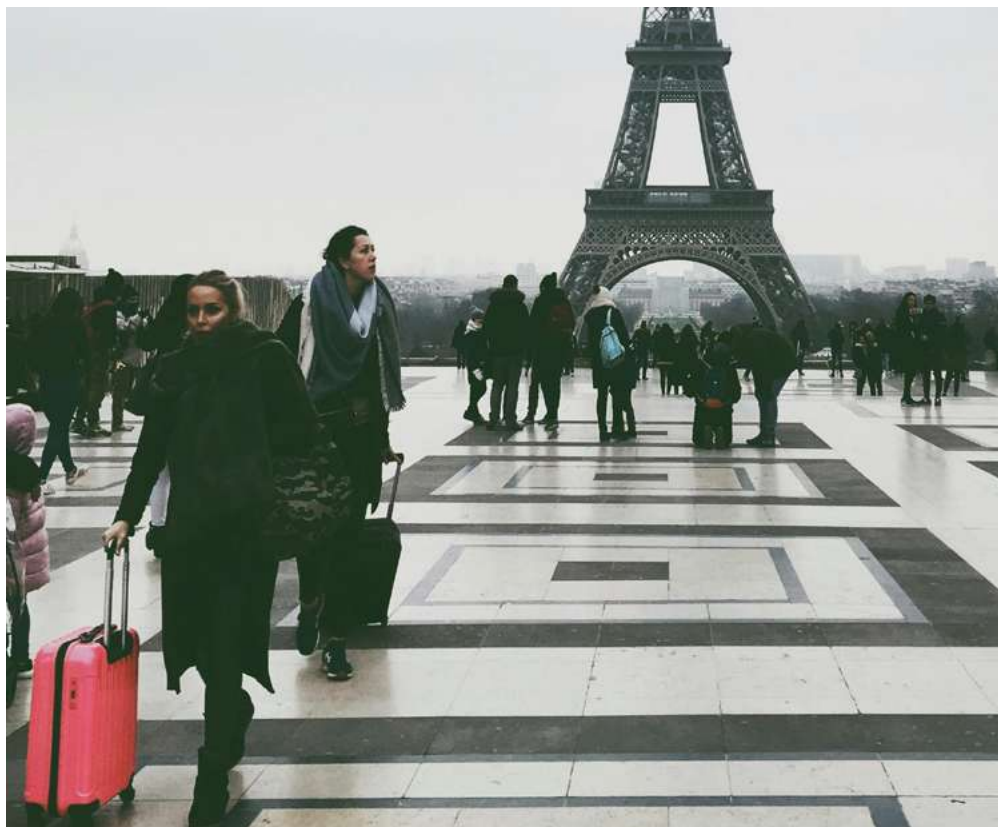
UKRADENA POZORNOST

MARIJANA VUKAJLOVIĆ-STARČEVIĆ

Ukradena pozornost je naslov knjige britanskega raziskovalnega novinarja Johanna Haria. V njej je, temelječ na osebni izkušnji, nakazal na problem, ki danes pesti vedno več ljudi – to je pešanje sposobnosti vzdrževanja pozornosti. V pogovoru s številnimi znanstveniki in raziskovalci z različnih področij družbene znanosti in medicine je poskušal identificirati vzroke vse večje raztresenosti današnjega človeka in tudi posledice tega fenomena za življenja ljudi.

Pozornost je orožje naše zavesti; tistega, na kar nismo usmerili pozornosti, nismo ozavestili in ni postalo del našega izkustva. Ko se sprehajamo po ulici, so pred nami drugi mimoidoči, avtomobili, trgovine. Okrog nas se odvija življenje. Toda ničesar od tega se ne zavedamo, če na to ne usmerimo pozornosti. Ta enostaven primer lahko razširimo na različne življenjske situacije, v katerih imamo priložnost pridobiti pomembne življenjske izkušnje. Od kakovosti naše pozornosti je odvisno, ali bomo opazili in uporabili te priložnosti, katere izkušnje bomo ozavestili, koliko jih bomo razumeli in osvojili.

Številne raziskave potrjujejo, da naša pozornost slabi. Današnji način življenja prispeva k temu, da se vse odvija vedno hitreje. Ob tem imamo manj sposobnosti, da se pazljivo posvetimo določeni tematiki. Raziskovanja družbenih omrežij so pokazala, da je zadrževanje pozornosti uporabnika

OD KAKOVOSTI NAŠE POZORNOSTI JE ODVISNO, ALI BOMO OPAZILI IN UPORABILI ŽIVLJENJSKE PRILOŽNOSTI, KATERE IZKUŠNJE BOMO OZAVESTILI, KOLIKO JIH BOMO RAZUMELI IN OSVOJILI.

na eni vsebini vse krajše, saj je pretok informacij vedno hitrejši oz. prehitel, da bi katera od vsebin lahko ujela našo pozornost za daljši čas. Na splošno gledano smo preplavljeni z informacijami, a več informacij, kot je na voljo, manj se lahko osredotočimo na eno in o njej globlje premišljujemo. Rezultat je površnost, saj globlje razmišljanje zahteva koncentracijo, čas, povezovanje s preteklimi izkušnjami, inteligentno razlikovanje med resničnimi in lažnimi podatki. Površnost odpira možnosti za manipulacijo, posledično pa je sejanje posameznih ideoloških, političnih ali ekonomskih idej zelo enostavno. Človek enostavno nima dovoljšne koncentracije, da preceni težo argumentov in iskrenost nekaterih informacij.

S slabljenjem koncentracije izgublamo tudi sposobnost reševanja problemov, saj vsak problem zahteva usmerjeno pozornost, ki omogoča ozaveščanje njegovih različnih vidikov in iskanje možnih rešitev. Raziskave kažejo, da smo zaradi slabše pozornosti podvrženi poenostavljanju in avtoritarnemu reševanju problemov. Današnji svet se sooča s številnimi ter globokimi krizami, ki zahtevajo dolgotrajno osredotočenost na njihovo reševanje, globlje premišljevanje in spremembo delovanja, ne samo pri političnih elitah temveč pri vsakem posamezniku. Če je zmožnost pozornosti nižja pri vedno večjem številu ljudi, potem zavedanje o resnosti teh kriz ne obstaja. Prav tako kot ne obstaja niti zavedanje o osebni odgovornosti ali o potrebi po spremembah našega delovanja. Pozornost je namreč usmerjena na posledice kriz namesto na njihove vzroke ter možnosti njihovega reševanja.

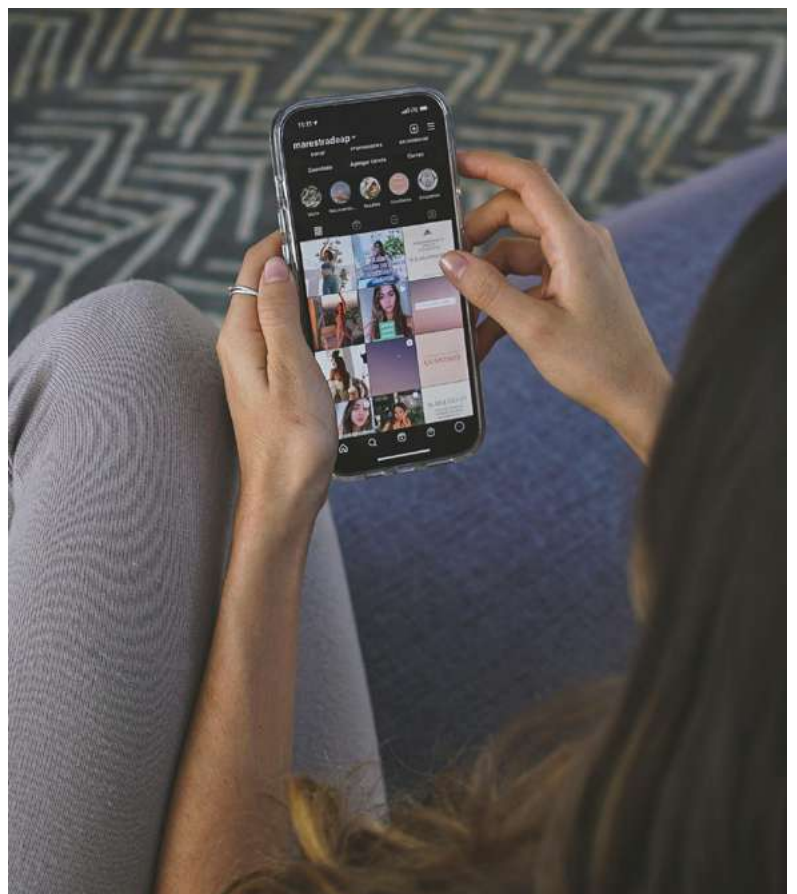
En od glavnih vzrokov vse slabše zmožnosti koncentracije so pospešen tehnološki razvoj in številni izumi, ki naj bi nam olajšali vsakodnevno življenje. Ti so prispevali k temu, da živimo vse bolj površinsko ter odtujeno od narave. Virtualni svet postaja vse bolj privlačen od resničnega, družbena omrežja so zamenjala pristne socialne interakcije in druženja, medtem ko so lažne novice postale pomembnejše od iskanja resnice. Internet, različne aplikacije in družbena omrežja so postali gospodarji naše pozornosti, s tem pa tudi naše zavesti ter temeljev, na katerih gradimo svojo sliko sveta ter samih sebe.

Nekateri razvijalci aplikacij ter zaposleni v tehnoloških podjetjih so pojasnili, da ciljano manipulirajo s pozornostjo uporabnikov, saj s tem dosežejo, da se ti dlje časa zadržijo pri uporabi določene aplikacije ali spletni strani. Če dlje gledamo v ekran, "surfamo" po internetu ali se zadržujemo na družabnih omrežjih, potem je naš doprinos k zaslužku teh podjetji večji.

**S SLABLJENJEM KONCENTRACIJE
IZGUBLJAMO TUDI SPOSOBNOST REŠEVANJA
PROBLEMOV, SAJ VSAK PROBLEM ZAHTEVA
USMERJENO POZORNOST, KI OMOGOČA
OZAVEŠČANJE NJEGOVIH RAZLIČNIH
VIDIKOV IN ISKANJE MOŽNIH REŠITEV.**

Zato so spletne strani in aplikacije zasnovane tako, da nam vedno znova ponujajo nove povezave na temo, ki je prvotno pritegnila naše zanimanje. Njihov namen je, da bi v nedogled prehajali iz ene na drugo vsebino ter čim dlje ostali prikovani za ekran. Niti na eno od ponujenih vsebin pa ne resnično ne osredotočimo, saj nam pozornost hitro pritegne naslednja. Če mislimo, da delujemo s svojo voljo in svobodno izbiramo, kaj gledamo na ekranu, bi bilo dobro, da (znova) premislimo, ali je temu res tako in kako zavestno se (resnično) odločamo, kam bomo usmerili pozornost.

En od načinov, ki ga tehnološka podjetja uporabljajo za manipulacijo s pozornostjo uporabnikov, so tako imenovani všečki in objemčki, ki jih uporabniki prejemajo za svoje objave. Njihovi temelji izhajajo iz raziskav Fredericka Skinnerja, ki je v sredini prejšnjega stoletja opisal proces oblikovanja vedenja, ki ga imenujemo "teorija okrepitev". Z uporabo nagrad in kazni je naučil podgane, da se vedejo na točno določen način. Zaželeno vedenje je krepil tako, da je podgana zanj prejela nagrado, nezaželeno vedenje pa je "kaznoval" z izostankom nagrade. Razvijalci družbenih

omrežij so črpali iz rezultatov teh raziskav z namenom, da bi pogojevali vedenje uporabnikov na način, da bi se ti čim dlje zadržali na njihovih spletnih straneh ali družbenih omrežjih. Tako nas vsečki nagrajujejo, sporočajo nam: "Vidim te, pomemben si, všeč si mi, ..." Izostanek vsečkov pa nam sporoča vse, kar je v nasprotju s tem: "Neviden si, nisi pomemben, ..." Zato je na teh spletnih straneh pomembna prisotnost, konstantno objavljane in preverjanje, ali smo všeč drugim. Čeprav težko sprejmemo to dejstvo, imajo vsečki in objemčki na uporabnike spletnih strani ali družbenih omrežij enak učinek, kot so ga imele nagrade na Skinnerjeve podgane; pogojujejo in oblikujejo obnašanje uporabnika.

Poseben problem predstavlja fenomen t.i. negativne nagnjenosti povprečnega človeka. Psihološke raziskave so pokazale, da ljudje več pozornosti namenimo negativnim in vznemirjujočim vsebinam kot pozitivnim temam. Ugotovitve so namreč pokazale, da objave, ki izražajo nestrinjanje, predsodke ali moralno zgražanje prejmejo dvakrat več

vsečkov, prav tako se veliko hitreje posredujejo oz. širijo, kot izrazi sočutja in razumevanja. Zato podjetja, ki so razvila družbena omrežja ali spletne strani, uporabnikom pogosto nudijo vsebine, ki izzovejo jezo, strah in druga negativna čustva. Kot je rekel Tristan Harris, bivši Googlov inženir, pa velja: "Če velik delež ljudi preživi velik del časa v jezi, to začenja spreminjati kulturo in sovraštvo postane navada."

VEDNO MANJ OTROK SE ZADRŽUJE V PARKIH, NA OTROŠKIH IGRIŠČIH IN IZGUBLJAJO MEDOSEBNE STIKE, PRIDOBLENE PREKO DRUŽENJ.

Težava slabše sposobnosti koncentracije zaradi odvisnosti od ekranov še posebej močno vpliva na otroke in mlade. Vedno manj otrok se zadržuje v parkih, na otroških igriščih in izgublja medosebne stike, pridobljene preko druženj, saj so na mobilnih telefonih in računalnikih, v svetu virtualnih igrice, v preverjanju vsečkov in sporočil. Rezultat in posledice tega smo videli v času epidemije Covid-19 in prisilne izolacije. Čeprav so se spletne učilnice in učenje na daljavo pokazale kot praktične rešitve, smo lahko zelo hitro opazili njihove negativne posledice. Raziskave kažejo, da ima tak način poučevanja negativen vpliv na koncentracijo in kognitivne sposobnosti otrok. Na podlagi teh spoznanj v vedno več državah prihaja do prepovedi uporabe mobilnih telefonov, tabličnih računalnikov in podobnih naprav v šolah oz. učnih institucijah. No, posledice pa niso opazne le v slabšem učnem uspehu. Komunikacija na daljavo kot takšna na zadovoljuje temeljnih potreb mladostnikov po druženju in vzpostavljanju trdnih prijateljskih ter medvrstniških vezi, kar je pogoj za dobro psihično zdravje posameznika. Danes se vse več mladih sooča z anksioznostjo, depresijo in nasilnim obnašanjem ali pa se socialno izolirajo.

Ena od posledic slabljenja pozornosti je odsotnost zanimanja za branje knjig. Eden od profesorjev s Harvarda je pojasnil, da je iz svojega učnega programa umaknil branje knjig in tudi krajših čtiv, saj med študenti ni več dovolj pozornosti

ENA OD POSLEDIC SLABLJENJA POZORNOSTI JE ODSOTNOST ZANIMANJA ZA BRANJE KNJIG.

za branje. Namesto tega študentom pošilja povezave do YouTube video posnetkov. Ob tem pa številne raziskave potrjujejo obstoj t.i. fenomena "manjvrednosti ekranov": ljudje slabše razumejo in pomnijo tisto, kar preberejo na ekranu, kot besede, prebrane v knjigi. Branje knjig zahteva čas in dolgotrajno koncentracijo na določeno temo, kar omogoča boljše razumevanje prebranega. Branje z ekrana je podobno površnemu branju časopisnih naslovov, pri čemer je večja možnost, da bomo z očmi le 'oplazili' besedilo. No, tu je še ena, morda prav tako zelo resna posledica pomanjkanja želje po branju knjig: ko beremo roman ali zgodbo, se vživimo v delo, v tuje čustvena in mentalna stanja ter življenjske situacije; odpira se nam celoviti novi svet, ki bogati naše notranje izkušnje. To je proces razvoja domišljije, empatije, možnost razumevanja občutkov in razmišljanja človeka. Z branjem knjig se umaknemo iz običajnih okvirjev delovanja in razmišljanja ter si dovolimo videti svet skozi oči druge osebe. Brez knjig postaja naš psihološki svet vse bolj siromašen, mi smo bolj površni in izpraznjeni, utesnjeni v svojem svetu.

Poleg tehnološkega razvoja in njegovega negativnega učinka Johann Hari navaja še niz drugih vzrokov, ki imajo negativen učinek na sposobnost koncentracije, od nezdrave prehrane, onesnaževanja, do stresa in izčrpanosti. Po besedah Harija: "Živimo v sistemu, ki pozornost vsakodnevno zaliva s kislino." Se pravi, da je problem veliko globlji in kaže na vse bolj nenaraven način življenja današnjega človeka.

Kaj lahko naredimo? Je potrebno umakniti telefone, se odreči spletu in družbenim omrežjem, pobegniti na samotni otok in pozabiti na sodobni čas civilizacije? To seveda ni rešitev. Ni pomembno, kaj imamo, temveč kako uporabljamo to, kar imamo. Zato nam niti beg iz civilizacije ne bo pomagal. Kot je rekel že Sokrat, tudi na nadaljnjo pot še vedno vzamemo sami sebe. Problem je v človeku, zato je v njem tudi rešitev. Za razliko od vseh drugih živih bitij je človek opremljen z "voljno pozornostjo" ali sposobnostjo, da zavestno in s svojo voljo usmerja pozornost na stvari, ki so mu dragocene in pomembne. Potrebno bi se bilo vprašati, zakaj je ne uporabljamo, temveč se pasivno prepuščamo zunanjim vplivom, ki usmerjajo našo pozornost in nas obdajajo z občutki praznine ter poglabljajo našo površnost.

**SPREMEMBA SVETA SE ZAČENJA
S SPREMEMBO VSAKEGA
POSAMEZNIKA, VSAKEGA OD NAS.
TAKO LAHKO ŽE DANES NAMESTO
GLEDANJA V EKLAN IZBEREMO
DOBRO KNJIGO IN PRIČNEMO Z
BRANJEM.**

Kot rečeno, rešitev je v nas. Johann Hari v svoji knjigi to poimenuje kot "kruti optimizem", saj je po eni strani kruto odgovornost prevaliti na posameznika, po drugi pa (pre)optimistično pričakovati, da se bodo velike družbene problematike reševale z individualnim napori. A tudi tisoč kilometrov dolga pot se prične s prvim korakom. Sprememba sveta se začne s spremembo vsakega posameznika, vsakega od nas. Tako lahko že danes namesto gledanja v ekran izberemo dobro knjigo in pričnemo z branjem. 📖

PAMETNO SUŽENJSTVO

ANTONIN VINKLER

Zahvaljujoč dobronamerni veri je ohranjenih več kot sto pisem mojega najljubšega filozofa – Lucija Aneja Seneke, v katerih je mentor svojemu mlajšemu prijatelju Luciliju.

V enem od teh pisem (št. 27) Seneka omenja Calvisiusa Sabina – bogataša, ki je želel postati pomemben član v družbi izobraženih aristokratov. V tej družbi je bilo razpravljati o Homerju, citirati Platona ali pripovedovati Pindarjeve stavke nekaj normalnega (kakšna aristokracija, bi lahko rekli). Njegov spomin, skupaj z njegovim intelektom kot celota pa se je izkazal za zelo šibkega. Ni se spomnil, ni vedel, ni znal pravilno odreagirati ... A kljub temu se je spuščal v pogovore, v katerih je želel delovati poučeno. A pri tem ni bil uspešen. Kako je Sabinus rešil težavo? Kupil je nekaj sužnjev, ki so dobili najboljšo razpoložljivo izobrazbo – eden od njih s

področja zgodovine, drugi z literature, tretji s področja filozofije; imel je celo posebnega strokovnjaka za določene avtorje. Vse to je veliko stalo.

Sabin je še naprej sodeloval v razgovorih s svojimi izobraženimi sogovorniki, a tokrat ne sam, ampak v spremstvu svojih elitnih sužnjev – svojega zelo dragega zunanjega spomina. In ko se je spustil v dialog, na primer, na temo Hezioda, se je Sabinus obrnil na svoje spremstvo, da bi ga prosil za citat ali relevantne informacije - in prejel jih je. Ali je bil deležen spoštovanja? To lahko ugotovite sami. Svojim gostom se je zdel še bolj zabaven, kot tebi in meni, ki danes bereva o njem.

"Calvisius je domneval," pravi Seneka, "da če nekdo v njegovi hiši nekaj ve, potem to ve tudi sam."

Zakaj govorim vse to? Ker iz lastnih izkušenj in iz več pogovorov s kolegi, ki delajo na področju izobraževanja, razumem, da je bil najpogostejši argument, s katerim so študentje utemeljevali svojo nepripravljenost za učenje (v šoli, na univerzi ali pri kakšnih predmetih): *"Zakaj moram vedeti to, če pa odgovor zlahka najdem na internetu?"*

Zdaj pa si predstavljajmo, da zamenjamo internet z izrazom izobraženi suženj. Kaj točno je razlika? *"Če ima nekdo ali nekaj v mojem telefonu znanje, ga imam tudi jaz?"*

Ne verjamem, da je slepo pomnjenje informacij, ta slabotni otrok racionalizma razsvetljenstva, pot do kakovostne izobrazbe. Vendar pa se strinjam s trditvijo: *"Pravilnega načina razmišljanja ni mogoče kupiti ali si ga izposoditi,"* kot pravi Seneka.

Ponujeno nam je, da vedno več večšin prenesemo na zunanje služabnike: svojo domišljijo na filme in videe, svojo spretnost na proizvedeno blago, svoj spomin na elektronske naprave, svoje razmišljanje na medije, svoje branje na enciklopedije in celo svojo notranjo rast ... psihoterapevtom.

Ne pozabimo še nečesa: tukaj omenjeni Sabinus je bil osvobojen suženj. *"In njegova dediščina in njegov um sta bila značilna za osvobojenega sužnja."* Zunanje suženjstvo se zlahka konča. Kaj pa notranje? Zunanja svoboda je lahko podarjena. Kaj pa notranja? Prenesti razvoj svojih notranjih, intrinzičnih, lastnosti na zunanje nosilce ... Kaj je to – svoboda ali suženjstvo?

Ali s tem komentarjem nasprotujem teoriji evolucije? Morda tehnološki evoluciji, nikakor pa ne evoluciji človeka. Seneka je moja priča. 🏛️

"ČE IMA NEKDO ALI NEKAJ V MOJEM TELEFONU ZNANJE, GA IMAM TUDI JAZ?"

ERATOSTEN

– ČLOVEK, KI JE IZMERIL VELIKOST ZEMLJE

NEKAJ BIOGRAFSKIH PODATKOV

Eratosten je bil starogrški znanstvenik, ki se je rodil leta 276 pr. n. št., v Kireni (danes v Libiji), umrl pa leta 194 pr. n. št. v Aleksandriji v Egiptu. Bil je filozof, matematik, geograf in astronom. Poleg tega je pisal komedije, poezijo, zgodovinska dela, knjige iz teorije glasbe, gramatike itn. Vemo tudi, da je bil dober atlet. Za njega niso obstajale meje zanimanja, odlikoval se je na skoraj vseh intelektualnih področjih. Bil je eden od največjih polihistorjev antičnega sveta (polihistor: oseba, ki je strokovnjak na veliko različnih področjih). Zaradi tega so ga imenovali "philologos" – "ljubitelj znanja".

Zaradi svoje vsestranskosti je dobil najprestižnejšo vlogo, ki jo je nek znanstvenik lahko imel v starodavni Grčiji: postal

je upravnik Aleksandrijske knjižnice, največje intelektualne ustanove antičnega sveta.

Aleksandrijska knjižnica naj bi vsebovala skoraj pol milijona knjig v obliki zvitkov. Tam so se zbrali največji znanstveniki, matematiki, filozofi, pesniki in dramatik, da bi razpravljali o svojih prizadevanjih in dosežkih. Knjižnica je imela predavalnice in sejne sobe. To je bila svetovna univerza tistega časa.

Kot upravnik Aleksandrijske knjižnice je imel Eratosten vse, kar so se Grki naučili o svetu – in tega je bilo veliko – na doseg roke. Lahko bi rekli, da je bila Aleksandrijska knjižnica nekakšen antični lokalni Google.

Na žalost je, razen nekaj fragmentov, od Eratostenovega dela ostalo le malo. Običajno se moramo zanašati na poznejše komentarje ali poznejše avtorje, ki so ga citirali v svojih knjigah. Kdo ve, kaj bi se še našlo v njegovih originalnih knjigah.

ERATOSTENOVNI NAJVEČJI DOSEŽKI

Veliko pomembnih stvari se povezuje s tem genialnim vsevednežem. Našteli bomo le nekaj glavnih:

1. Precej natančno je izračunal

polmer Zemlje. Zanj je bilo to, da je Zemlja okrogla, očitno dejstvo. Za meritev je najverjetneje uporabljal egipčanski stadij, ki je meril okoli 157,5 m. S tem je izračunal obseg Zemlje 39.690 km, medtem ko je dejanska vrednost 40.075 km. Torej je napaka manjša od 1 %.

2. Ustvaril je enostavno, toda zanesljivo metodo za

odkrivanje praštevil t. i. Eratostenovo rešeto. Praštevila so naravna števila, ki so deljiva le z 1 in s samim sabo, vsa ostala števila so sestavljena iz praštevil. Praštevila so 2, 3, 5, 7, 11, 13 itn.

3. Z izredno natančnostjo je izračunal **nagib Zemljine osi** glede na ekliptiko (prvi, za katerega vemo). Dejanski naklon Zemljine osi je 23° 27'. Eratostenova vrednost pa je 23° 20', napaka je torej le 7'. Za os vrtenja je vzel namišljeno črto od severnega do južnega pola, ki gre skozi središče Zemlje.

4. Izdelal je prvi **zemljevid tedanjega znanega sveta** od Britanskega otočja do Cejlona in od Kaspijskega jezera do Etiopije, ki ga je opremil z vzporednicami in meridiani, podobnimi našim sodobnim črtam zemljepisne dolžine in širine. Izračunal je velikost polarnih območij in širino tropskega pasu ter njihovo medsebojno razdaljo.

5. Precej natančno je izračunal **razdaljo od Zemlje do Lune** kot tudi **razdaljo od Zemlje do Sonca.** Po nekaterih

izračunih je ta napaka manjša od 1 %. (Ta podatek navaja Evzebij Cezarejski v svojem delu Priprava na evangelij).

6. Izumil je **armilarno sfero** ali **sferični astrolab.** To je model nebesne krogle, ki je bila 1800 let najpomembnejši instrument v astronomiji za določanje koordinat nebesnih teles.

7. Izdelal je natančen **katalog s 675 zvezdami,** ki se na žalost ni ohranil.

8. Prvi je uporabil **besedo geografija,** ki jo uporabljamo še danes. Gea v grščini pomeni "Zemlja", grafein pa "opisati".

9. Bil je prvi v zgodovini, ki je točno razložil, **zakaj reka Nil vsako leto poplavi.** Sam je to pripisal močnemu sezonskemu deževju v bližini njegovega izvira.

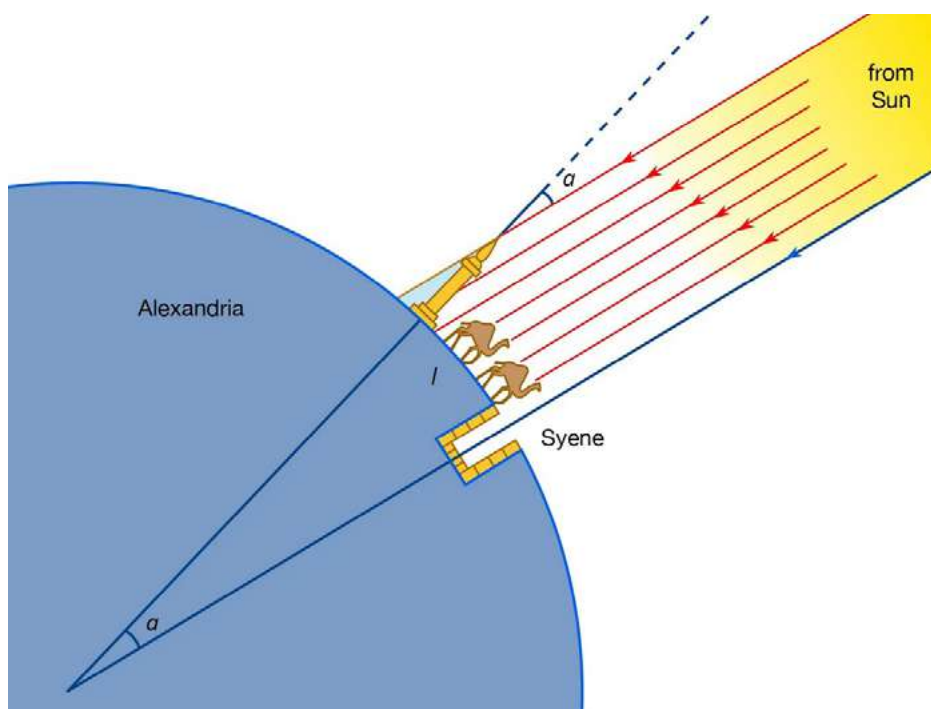
10. V svojih geografskih opisih je predvideval, da je bilo **Sredozemlje nekoč veliko jezero,** ki je prekrilo države, ki so ga obkrožale tedaj, ko se je odprl prehod z zahodnim oceanom. Ta prehod so v antičnem svetu imenovali Heraklejevi stebri, danes se imenuje Gibraltar.

11. Poskušal je **reformirati egipčanski koledar** in vpeljati sistem računanja let, tako da bi leta imela po 365 dni, vsako četrto leto pa 366 dni (danes je to prestopno leto). Žal tega predloga takratna oblast ni sprejela.

KAKO JE ERATOSTEN IZMERIL POLMER ZEMLJE

OPAŽANJA V SIENI IN ALEKSANDRIJI

Eratosten se je zavedal, da se sončni žarki na Zemljo spuščajo skoraj vzporedno. Zanimalo ga je, kako bi lahko ta pojav izkoristil za merjenje obsega planeta. Ključno je bilo opažanje v mestu Siena (današnji Asuan v Egiptu), ki leži skoraj natanko na severnem povratniku. Eratosten je vedel, da ob poletnem solsticiju (najdaljši dan v letu) v tem mestu sonce opoldne ne meče nobene sence. To pomeni, da sončni žarki takrat padajo povsem navpično, kar je opazil ob pogledu na dno globokega vodnjaka, kjer je videl odboj sončne svetlobe.

ERATOSTENOVA NATANČNOST

Eratostenova metoda je bila izjemno preprosta, vendar tudi presenetljivo natančna glede na omejene tehnologije tistega časa. Njegov izračun obsega Zemlje je bil zelo blizu sodobnim meritvam. Današnji obseg Zemlje je približno 40.075 kilometrov, kar pomeni, da se je Eratosten zmotil le za nekaj odstotkov, kar je impresivno glede na orodja in informacije, ki jih je imel na voljo.

Vendar v istem času v Aleksandriji, ki leži približno 800 kilometrov severneje, sonce opoldne ni bilo naravnost nad glavo. Tam so predmeti še vedno metali senco. Eratosten je meril kot sence, ki jo je metel obelisk (pokončen steber), in ugotovil, da je ta kot približno 7,2 stopinj. Ta kot je ključni podatek, saj je predstavljal del Zemljinega obsega.

UPORABA GEOMETRIJE

Eratosten je spoznal, da je razdalja med Sieno in Aleksandrijo del kroga okoli Zemlje. Ker je vedel, da celoten krog meri 360 stopinj, je izračunal, da 7,2 stopinje predstavlja $1/50$ celotnega kroga ($7,2 / 360 = 1/50$). Z drugimi besedami, razdalja med obema mestoma je enaka $1/50$ obsega Zemlje.

Za natančno izračunavanje obsega pa je Eratosten potreboval še podatek o dejanski razdalji med Sieno in Aleksandrijo. Ta razdalja je bila ocenjena na približno 800 kilometrov (kar je meril s pomočjo karavan, ki so redno potovale med mestoma). Na podlagi tega je izračunal, da je celotni obseg Zemlje približno 50-kratnik te razdalje, kar je približno 40.000 kilometrov.

POMEN ERATOSTENOVE MERITVE

Eratostenova meritev polmera in obsega Zemlje je pomembna ne samo zaradi svoje natančnosti, temveč tudi zato, ker je pokazala, kako lahko z uporabo znanstvene metode in razumevanjem geometrije pridemo do pomembnih odkritij o našem svetu. S tem je postavil temelje za kasnejše raziskave in potrdil teorijo, da je Zemlja okrogla, kar je bilo za tisti čas pomembno znanstveno spoznanje.

Eratostenov dosežek je ostal neprecenljiv prispevek k znanosti, ki nas še danes navdihuje s svojo briljantnostjo in sposobnostjo razumevanja sveta skozi opazovanje in razmišljanje.

BRAHMA IN GOSENICA

Brahma je ponovno obiskal svoje stvarstvo in bil navdušen nad množico bitij, ki jih je ustvaril, in nad njihovo srečo. Njegov pogled se je ustavil na skupini gosenic, ki so se plazile pod listjem. Zadnja gosenica je bila najbolj počasna in se je glasno pritoževala. Ko se je Brahma približal, jo je lahko slišal:

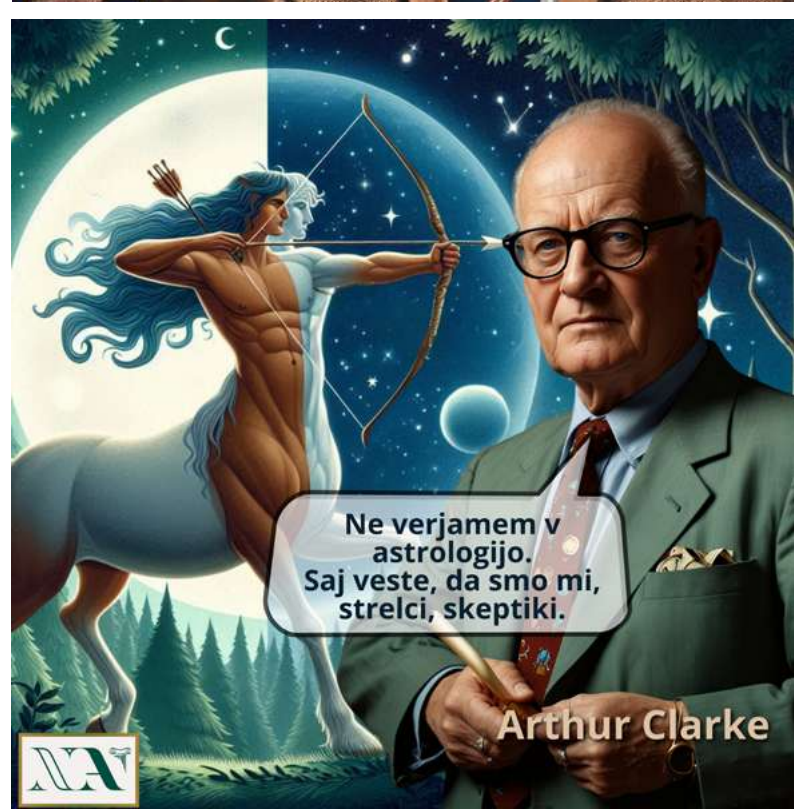
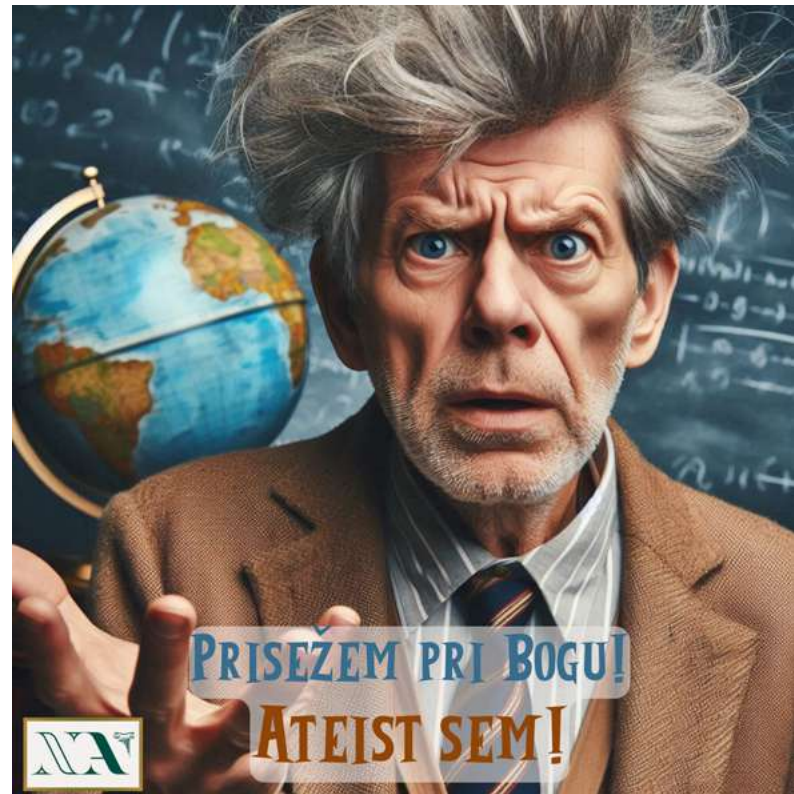
"Joj, ta prah! To plazenje po zemlji. To bedno životarjenje!"

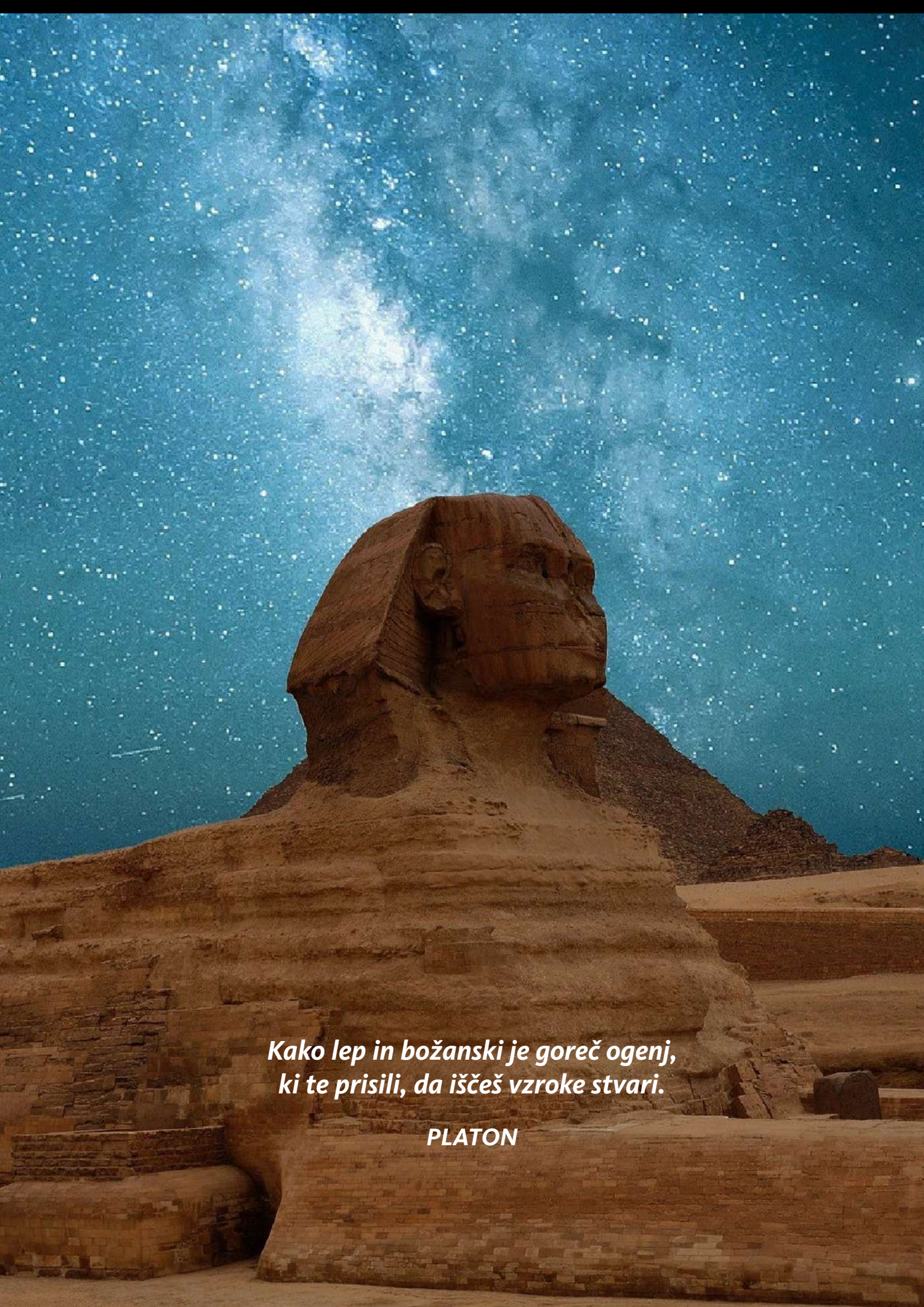
Poln sočutja in ljubezni se je Brahma sklonil h gosenici in jo začel tolažiti ter jo spomnil na dobre strani tega, da je gosenica. Njegove besede so jo razveselile, tako da si ni mogla več zamisliti drugačnega življenja, kot je življenje gosenice.

Brahma je odšel in se po nekaj mesecih ponovno vrnil na isto mesto. Ob prihodu je na svoje veselje videl, da so se gosenice preobrazile v metulje. Dvignile so se od tal, da bi dosegle nektar s cvetnih listov.

Nenadoma je Brahma uperil svoj pogled na osamljeno gosenico, ki se je še vedno plazila po tleh. Bila je zadovoljna, da je še vedno gosenica. Ko je Brahma to videl, si je rekel, da ne bo nikoli več hvalil svojih stvaritev.

ZAČIMBE VSAKDANA

*Kako lep in božanski je goreč ogenj,
ki te prisili, da iščeš vzroke stvari.*

PLATON